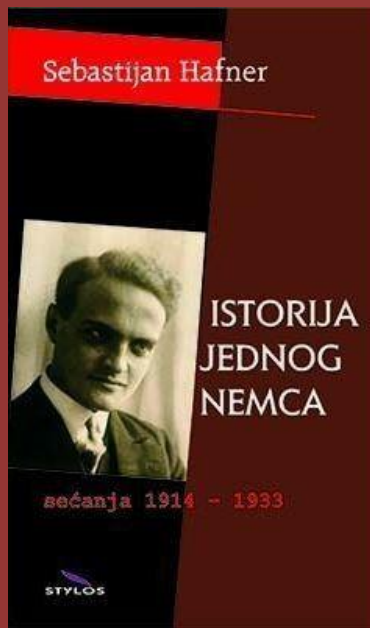

2018 se puni 80 godina od „Kristalne noći“, kako je eufemistički nazvana noć 10. novembra 1938. godine. A takođe je prošlo i 85 od 10. maja 1933. godine – dana, kada su u Berlinu i kasnije drugim mestima gorile knjige; u Majncu je to bilo 23. juna. Šta je sve političko-književni kabare uprkos svemu mogao da predstavlja u godinama nacionalsocijalističkog nasilnog režima, opisuje Sebastijan Hafner u svojim posthumno objavljenim sećanjima: „Istorija jednog Nemca“:

Zaista ne govori u našu korist činjenica da iz doživljavanja straha od smrti i osećaja poslednje izloženosti ništa bolje nismo uspeli da napravimo, nego da to sve, što smo bolje umeli, ignorišemo i ne dozvolimo da nam išta remeti našu rasonodu. Verujem da bi neki mladi par od pre sto godina umeo nešto više od svega ovoga da napravi – pa makar to bila samo veličanstvena ljubavna noć, začinjena opasnošću i izgubljenošću. Nije nam palo na um da od toga stvorimo nešto posebno pa smo, eto, išli u kabare, pošto nas niko u tome nije sprečavao: najpre, zato što bismo to svakako učinili, a kao drugo, kako bismo što manje razmišljali o onom neprijatnom. To može nekom da deluje dosta hladnokrvno i neustrašivo, ali će pre biti da je u pitanju znak deficita osećanja i osećaja koji pokazuje da, pa makar to bilo samo po pitanu patnje, nismo bili dorasli situaciji. Ako će mi se dozvoliti ovo uprošćavanje, može se reći da je jedno od najužasnijih osobina novije nemačke istorije da dela nemaju počinioc, a da patnja nema mučenike, da se sve zbiva u nekoj vrsti polunarkoze, sa tankim, zakržljanim slojem emocije za objektivno užasavajuću okolnost: što su se ubistva činila iz emocionalnog stanja kao kada dečaćić napravi neku smicalicu, što je samoponižavanje i moralna smrt doživljena kao mali remetilački incident, a da čak i fizička mučenička smrt ima otprilike značaj koji ostaje na nivou onog „dešava se“.

Tog dana smo za našu indolentnost nagrađeni preko svake mere, jer slučajnost nas je odvela u „Katakombu“, što to je bio drugi upečatljiv doživljaj te večeri. Došli smo na jedino javno mesto u Nemačkoj, gde je pružena izvesna vrsta otpora – hrabro, duhovito i elegantno. Pre podne sam doživeo neslavni slom Pruskog višeg zemaljskog suda i njegove viševjekovne tradicije pred nacistima. Naveče sam doživeo kako nekolicina malih berlinskih kabaretista – bez ikakve tradicije, graciozno i slavodobitno – spašava čast. Viši zemaljski sud je pao. Katakomba je još stajala.

Čovek koji je svoju malu četvu glumaca odveo do pobede – a svako uspravno stajanje uprkos smrtonosnoj nadmoći je neka vrsta pobede – zvao se Verner Fink. Ovaj mali

kabaretski konferansije je, bez sumnje, zauzeo svoje mesto u istoriji Trećeg rajha. I to jedno od malobrojnih raspoloživih časnih mesta. Nije izgledao kao heroj, a ako bi se ponekad pretvarao maltene u jednog, onda je to bilo malgré lui, protiv svoje volje. Nije on revolucionarni glumac, zajedljivi podrugljivac, David sa praćkom. Srž njegovog bića je bila bezazlenost i dražesnost. Njegova visprenost je bila blaga, razigrana i lepršava; glavna njegova alatka je bila dvosmislenost i igra reči, u čemu je vremenom postao virtuoz. Stvorio je nešto što se zvalo „skrivena poenta“ – i odista je, što je duže to radio, bivao sve bolji u tome da skriva svoje poente. Ali svoje svetonazore nije skrivao. Ostao je utočište bezazlenosti i dražesnosti u zemlji gde su upravo te osobine bile na spisku za istrebljenje. A u toj bezazlenosti i dražesti se kao „skrivena poenta“ nalazila stvarna, nesalomljiva hrabrost. Usudio se da govori o nacističkoj stvarnosti – u sred Nemačke. Na njegovim konferansama se pričalo o koncentracionim logorima, kućnim pretresima, sveopštoj preplašenosti, sveopštoj laži; njegovo podrugivanje svemu tome je imalo po sebi nešto tiho, setno i melanholično. I neobičnu snagu utehe. Tog 31. marta 1933. je bila njegova možda najveća noć. Prostor je bio prepun ljudi koji su na naredni dan gledali kao u provaliju. Fink ih je nasmejavao onako kako nikada i nigde nisam čuo da se publika smeje. Bio je to patetičan smeh, smeh novorođenog prkosa koji potiskivao osećaj očaja i narkotičnosti, a opasnost je taj smeh pritom dodatno hranila, jer – nije li ravna čudu činjenica što SA nije već uveliko hapsila sve prisutne? Te večeri bismo verovatno i u policijskim kolima nastavili da se smejemo. Neverovatan je bio način na koji smo se vazdigli iznad opasnosti i straha.

